

KLASIKAPLUS.CZ

1. Národní divadlo moravskoslezské pokračuje v cyklu Opery terezińských skladatelů

20.02.2023 klasikaplus.cz - Karla Hofmannová

[Odkaz na originál](#)**Klíčová slova:** divadla; moravskoslezského; Národního

"Libreto k opeře Rozbitý džbán připomíná Gogolova Revizora, jen v něm není tolik satiričnosti a špílčů. Je napsán na libreto Petra Kleista a měl premiéru v roce 1942, následně byl skladatel deportován i s rodinou do Terezína."

"Císař Atlantidy aneb Odepření smrti je rovněž jednoaktovkou, která vznikala již v Terezíně. Hlavním nositelem příběhu je Smrt, která už je unavena a znechucena válkou, odmítá spolupracovat a trpící ranění na bojištích nemohou zemřít."

"Režie je překvapivě velmi uměřená a spíše akcentuje hloubku poselství. Diktátor zůstává sám, bez pomoci ostatních, když vypadne z invalidního křesla. Smrt si klade podmínku, že lidé zase budou moci zemřít, ale nejprve musí zemřít sám diktátor."

Viktor Ullmann a jeho jednoaktové opery Rozbitý džbán a Císař Atlantidy aneb Odepření smrti, uvedené v premiéře v Divadle A. Dvořáka 16. února, jsou další položkou cyklu **Národního divadla moravskoslezského** nazvaného Opery terezińských skladatelů. Cyklus je součástí širšího projektu pražského Národního divadla s názvem Musica non grata. Ostravskému publiku se díla představila v režii slovinského režiséra Rocca, který je rovněž autorem scény, a pod taktovkou dirigenta Jakuba Kleckera. V obou jednoaktovkách byli obsazeni stejní protagonisté, barytonista Boris Prýgl, basista Martin Gurbál, tenoristé Jorge Garza a Luciano Mastro, sopranistky Michaela Zajmi a Markéta Kloudová a barytonista Roman Vlkovič. Kostýmy vytvořila Belinda Radulovič a českého překladu se úspěšně zhostil Jaromír Nohavica, neboť Viktor Ullmann, který je i autorem obou libret, psal německy.

Obě díla byla vytvořena ve 40. létech 20. století, tedy ve stínu nastupujícího nacismu a represí vůči Židům. Viktor Ullmann žil a studoval ve Vídni u Arnolda Schoenberga, poté působil v Praze a v Ústí nad Labem, v Curychu, ve Stuttgartu. I když se prezentoval jako Rakušan, po návratu do Prahy byl v roce 1943 deportován do Terezína. Ve svém nejproduktivnějším věku se však nenechal zlomit a vůli k životu dával najevo tvůrčí prací. Komponoval, pořádal přednášky, psal klavírní sonáty, písně, sbory, scénickou hudbu. Rozbitý džbán je napsán na libreto Petra Kleista a měl premiéru v roce 1942, ještě před deportací. Jeho život se ukončil s mnoha dalšími umělci a přáteli po transportu do Osvětimi 16. října 1944.

Libreto k opeře Rozbitý džbán připomíná Gogolova Revizora, jen v něm není tolik satiričnosti a špílčů. Do malého městečka přijíždí soudní rada Walter (baryton), kterého představuje Boris Prýgl, aby provedl inspekci. Soudce Adam (bas), v podání Martina Gurbála, je po ošklivé noci, má zranění na obličeji a ztratil někde soudcovskou paruku. Musí však pracovat, neboť paní Marta Rullová (soprán), kterou s neodbytnou energií zpívá Michaela Zajmi, je rozčilená. Našla v pokojíku své dcery Evy, kterou ztvárnila Markéta Kloudová, rozbitý starožitný džbán a pachatel utekl. Obviňuje ze spáchání škody nápadníka své dcery Ruprechta, v podání Luciana Mastra (tenor). Ten je rozezlen, neboť ví, že u Evy nebyl a tedy to musel být někdo jiný a žárlí. Jeho otec Vít Tümpel (baryton), v podání Romana Vlkoviče, ho marně uklidňuje. Stejně tak marně uklidňuje situaci písař Licht v podání tenoristy Jorgeho Garzy. Paní Birgit, ze které je komická figura v podání Václava Moryse, nachází soudcovskou paruku před domem, kde bydlí paní Rullová s Evou a soudce Adam rychle prchá, neboť je to on, kdo má vše na svědomí. " Kdo nemá čistý štít, nemůže soudcem být. Právo vždy zvítězí! "

Režisér Rocc pojal jednoaktovku minimalisticky. Stůl a několik židlí stačí pro jednacím prostor, postavy jsou rozestavěné po scéně s cílem pro jejich sezpívání a hlasy, které spolu dobře ladí, jsou proto i vyvážené. Orchestr nemá velké obsazení a je spíše komorní, jeho úloha je však zásadní. Obsazení orchestru má rozšířenou bicí složku, nechybí zvonkohra, kastaněty nebo xylofon, banjo a saxofon dodávají hudbě taneční kolorit a rytmika je spíše taneční. Předehra je vůči jednoaktovce neobvykle dlouhá a Rocc ji využil k pantomimickému jednání vedlejších postav. Jsou to služebníci soudce Adama, kteří zde mají drobnější úkoly, které navozují příští děj. Ihor Maryshkin, Marcela Gurbálová a Urszula Kulesza zde měli příležitost k akcím, které snad mohla režie využít poněkud nápaditěji. Celkově bylo pojetí jednoaktovky spíše ponuré než satirické, jakoby na něm ležel stín smutku.

Císař Atlantidy aneb Odepření smrti je rovněž jednoaktovkou, která vznikala již v Terezíně. Hlavním nositelem příběhu je Smrt, která už je unavena a znechucena válkou, kterou rozpoutal císař Overall proti celému světu. Smrt odmítá spolupracovat a trpící ranění na bojištích nemohou zemřít. Smrt není kostlivec s kosou, ale vysloužilý voják v plášti, který ví, o čem válka je. Císař sám je na invalidním vozíku, což naznačuje jeho bezmocnost, ale nikoli soucit s trpícími. Celosvětový konflikt dává prostor k prolínání různých kultur jak v orchestru, tak v obsazení rolí. V obou rovinách jde o symbolismus postav i hudby, zejména použitých motivů. Zahajuje motiv smrti, zvětšená kvarta ze symfonie Asrael, používá ji i dále Bubeník. Karikuje se tu motiv rakouské i německé hymny, je tu i náznak motivu Rekviem i motiv staré ukolébavky. Je to kaleidoskop světa, objevuje se i orientální melodika, styly lidového divadla a postavy konvenují commedii dell'arte. Proti sobě stojí postavy zla a dobra. Zlo ztělesňuje Císař Overall (baryton), a jeho pomocníci, Bubeník (soprán), Voják (tenor) a Tlampač (baryton). Proti nim je Smrt (bas), vojačka Bubikopf (soprán) a Harlekýn (tenor). Jejich střet se odehrává v kulisách rozvilin, které navozují asociace i dnešních konfliktů. Režie je překvapivě opět velmi uměřená a spíše akcentuje hloubku poselství. Diktátor zůstává sám, bez pomoci ostatních, kdy vypadne z invalidního křesla. Smrt si klade podmínku, že lidé zase budou moci zemřít, ale nejprve musí zemřít sám diktátor. " Smrt je zpět, s ní vrátil se i život. "

Commedie dell'arte byla vždy veselá i krutá. Opera Ullmannova je v podání Rocca spíše smutná, je filosofující a nadčasově pravdivá. Asi od poloviny díla obecenstvu ztuhnul úsměv a ve vzduchu visela tragédie. Úsporná režie podtrhla poselství díla, nerozdmělovala je zbytečnými menšími akcemi, spíše akcentovala vyznění obsahu.

Císařem Overalllem byl barytonista Boris Prýgl, který uplatnil svůj příjemný baryton i působivý exteriér. Smrt si s nadhledem s

důstojností a se sonorním basem zahrál Martin Gurbaľ, Tlampačem byl s úderným barytonem Roman Vlkovič, rozverného i lekavého Harlekýna si zazpíval tenorista Jorge Garza, úderným a pevným tenorem vládl Luciano Mastro v roli Vojáka. Bubeníkem s pevným až ostrým sopránem byla Michaela Zajmi, svítivým a kulatým sopránem vládla Markéta Klaudová jako Vojačka. Ve vedlejších rolích se opět uplatnily jako služebné Marcela Gurbaľová a Urszula Kulesza.

Hudebního nastudování se ujal a dirigentem obou jednoaktovek na premiéře byl Jakub Klecker, který projevil citlivý smysl pro styl a pro barevnost instrumentace a jeho podání napomohlo stylovému vyznění hudby i smyslu a poslání obou oper.

Uvedení dvou Ullmannových jednoaktovek je příspěvkem do cyklu Musica non grata a doplňuje naši představu o tom, jak se vyvíjela hudba a divadlo mezi dvěma světovými válkami, v době, kdy se v našich zemích mísily vlivy české, německé i židovské a kdy jsme byli otevřeni i dalším světovým trendům. Dnes, po dlouhém období izolace a uzavřenosti, je zajímavé tyto trendy sledovat i v současném hudebním vývoji. Nadčasová témata a jejich vyústění a vyznění i nám dnes mohou pomoci k orientaci v současném světě.

[« zpět na začátek](#)